

نسخه اصل: چستریتی، ش ۴۱۰۰ (اربری)، فهرست خطی عربی (۳۲/۵)؛ خط: نسخ، بی کاه، تا: قرن ۸؛ افتادگی: آغاز؛ مصحح: قبل از کتاب آمده: که ابو حفص عمر بن عبد العزیز ... ابن الفارقی از قرائت این ذیل بر مؤلف در روز پنجشنبه هفدهم رمضان ۷۴۳ق فراغت یافته و مؤلف به او اجازه داده است؛ ۱۴۳گ، ۲۵ سطر [عکسی ف: ۲-۴۶۷]

ذیل تاریخ بغداد < تاریخ مدینه الاسلام فی الذیل علی تاریخ الخطیب

● ذیل تاریخ بغداد / تراجم / عربی

ḡayl-u tārix-i baġdād

بنداری، فتح بن علی، ۵۸۶ - ۶۳۴ قمری

bondārī, fath ebn-e 'alī (1191 - 1237)

تاریخ بغداد یا تاریخ مدینه السلام اثری بسیار مهم در شرح حال عالمان و محدثان و بزرگان بغداد، تألیف خطیب بغدادی احمد بن علی (-۴۴۳ق) است که با مقدمه ای مفصل در وصف تاریخی و جغرافیایی و آثار تمدنی بغداد آغاز می شود. پس از آن، شرح حال ۷۸۳۱ تن از بزرگان بغداد از زمان بنای آن (۱۴۶-۱۴۶ق) تا سال ۴۶۳ق با نگاه ویژه به محدثان و عالمان دینی و تاریخ فرهنگی بغداد آمده است. خطیب بغدادی زندگینامه ها را به ترتیب الفبایی نام شخص و پدر او تنظیم کرده و گاه در حرف واحد یا حتی اسم واحد، ترتیب طبقاتی را اعمال کرده است. در تاریخ بغداد، زندگی نامه ها با شرح حال پنجاه تن از صحابه ای که به مدائن وارد شدند، آغاز شده است، و پس از آن، برای تبرک جستن به نام پیامبر، به شرح حال کسانی که نامشان «محمد» است، پرداخته و سپس نام دیگران را به ترتیب حروف الفبا آورده است. بر تاریخ بغداد ذیل هایی نگاشته اند؛ از جمله ذیل های ابوالبرکات سقطی (-۵۰۹ق) سمعانی (-۵۶۲ق) و ابن نجار (-۶۳۴ق) بر برخی از ذیل های تاریخ بغداد نیز ذیل نوشته شده است؛ از جمله، ذیل ابن دبیش (-۶۳۷ق) بر ذیل سمعانی. همچنین تلخیص های متعددی از تاریخ بغداد و از برخی ذیل های آن نوشته شده است. تاریخ بغداد و ذیل های آن با مقدمه و تحقیق مصطفی عبدالقادر عطا، در ۲۴ جلد، شامل چهارده جلد با عنوان تاریخ بغداد و هشت جلد با عنوان ذیول تاریخ بغداد و دو جلد با عنوان فهراس، در بیروت به چاپ رسیده است. یکی از ذیل نویسان بر تاریخ بغداد، قوام الدین ابوالبراهیم فتح بن علی بن محمد بنداری اصفهانی، مورخ ایرانی قرن هفتم است. از زندگی او که ظاهراً در شام و عراق سپری شده، اطلاعات زیادی در دست نیست. شهرت اصلی او به سبب تلخیص و تهذیب کتاب زبده النصرة و نخبة العصرة، در تاریخ سلجوقیان تألیف عمادالدین اصفهانی است، که آن را در ۶۲۳ق به شرف الدین عیسی ابوی هدیهدیه کرد (چاپ هوتسما، در

المدعو به آقا بزرگ الطهرانی فی جهة الاخير من شهر شعبان سنة سبعین و ثلاثمائة و الف. و قد استنسخت هذه النسخة عن نسخة خط المجیز دام ظلّه فی تاریخ يوم الجمعة الموافق ۱۵ من شوال ۱۳۷۰ق. ثم اهدیت نسختی هذه الی القاضل المحتر ... المیرزا علیقی المتزوی ... و انا الاقل السید مهدی المدرسی.

خط: نسخ خوش، کا: سید مهدی مدرسی، تا: ۱۵ شوال ۱۳۷۰ق، برای علیقی متزوی؛ همراه است با یادداشت بلند دکتر علیقی درباره این اجازه؛ اهدایی: دکتر علیقی متزوی؛ ۱۲ص، ۱۸ سطر (۱۷/۵×۱۲/۵)، اندازه: ۱۲/۵×۲۰سم [ف: ۳-۱۴۸]

● ذیل الاصول للطوسی / - عربی

ḡayl-ul usūl li-ḡ-ḡūsī

تهران؛ دانشگاه؛ شماره نسخه: ۱۴۵۹/۱۴-ف

نسخه اصل: موزه بریتانیا ش Ad.. 23570. اقامة البرهان علی الحكم المذكور فی ۱۵ من الثانية من الاصول؛ بی کاه، تا: با تاریخ ۱۴ق؛ ۲گ (۸۶-۸۷) [فیلمها ف: ۱-۶۰۴]

ذیل اكمال الكمال < الاستدراك

● ذیل تاریخ الاسلام / تاریخ / عربی

ḡayl-u tārix-il islām

ذهبی، محمد بن احمد، ۶۷۳ - ۷۴۸ قمری

zahabī, mohammad ebn-e ahmad (1275 - 1348)

وابسته به: تاریخ الاسلام و طبقات مشاهیر الاعلام؛ ذهبی، محمد بن احمد (۶۷۳-۷۴۸ق)

ذیلی است بر «تاریخ الاسلام و طبقات مشاهیر الاعلام» تاریخ الاسلام ظاهراً تا حوادث سال هفتصد هجری را متضمن است. این ذیل مشتمل است بر حوادث بعد از هفتصد، تا ظاهراً هفتصد و چهل و سوم هجری. این ذیل از خود ذهبی است، و با مراجعه به شرح حال «جمال الدین ابو الحجاج یوسف بن الزکی ... المزی» و «ابن تیمیه» در اینجا و تطبیق آن با ترجمه این دو نفر در دیگر مؤلفات ذهبی، هیچ گونه جای تردید نیست؛ الا اینکه در آخرین ترجمه ای که در این ذیل آمده، یعنی ترجمه «تاج الدین علی بن سنجر ... البغدادی الحنفی، المعروف بابن السباک» تاریخ درگذشت وی در سنه ۷۵۰ق آمده که با تاریخ در گذشت مؤلف، در ۷۴۸ق سازگار نیست.

[دنا ۵۱۶/۵؛ بروکلان ۲/ (۴۶) ۵۷]

قم؛ مرعشی؛ شماره نسخه: ۹۸۶عکسی

آغاز: ... علی بن احمد ... البعلی الشافعی ... توفی فی صفر سنة ثلاث و سبعماية، سمعت خطابه ... یبعلک؛ انجام: ابن السباک ... الامام تاج الدین علی بن سنجر ابن السباک ... و هو آخر الكتاب.